

Archeologisch onderzoek rotonde Meerweg Paterswolde

Inventariserend Veldonderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 933

Definitief

ISSN 1573-5710

Opdrachtgever:
Gemeente Tynaarlo

Grontmij Nederland B.V.
Assen, 29 juni 2010

Verantwoording

Titel : Archeologisch onderzoek rotonde Meerweg Paterswolde
Subtitel : Inventariserend Veldonderzoek
GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 933
Projectnummer : DR 296570
Referentienummer : DR 296570
Revisie : 0
Datum : 29 juni 2010

Auteur(s) : mevr. H. Boon
E-mail adres : hilde.boon@grontmij.nl
Gecontroleerd door : dhr. dr. J.J. Hekman
Paraaf gecontroleerd :
Goedgekeurd door : dhr. drs. R.F.M. Onck
Paraaf goedgekeurd :
Contact : Stationsplein 12
9401 LB Assen
Postbus 29
9400 AA Assen
T +31 592 33 88 99
F +31 592 33 06 67
www.grontmij.nl

Administratieve gegevens

Datum opdracht : 14 juni 2010

definitief : 29 juni 2010

Opdrachtgever : Gemeente Tynaarlo

Uitvoerder : Grontmij Nederland B.V.

Beheer documentatie
en/of vondsten Grontmij Nederland B.V., Assen

Bevoegd gezag : Gemeente Tynaarlo

Contactpersoon

Locatie : gemeente : Tynaarlo
plaats : Paterswolde
toponiem : Ronde Meerweg

RD-coördinaten : NW x: 233.699 / y: 575.183
NO x: 233.744 / y: 575.210
Z x: 233.717 / y: 575.085

kaartblad 7D Groningen
afm. plangebied : 1200 m²

AMK : monumentnr. : -

Archis2 : CIS-code : 41456

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	5
1.1	Algemeen.....	5
1.2	Aanleiding en doel	5
2	Bureauonderzoek.....	6
2.1	Werkwijze.....	6
2.2	Geologie.....	6
2.3	Geomorfologie	7
2.4	Bodem.....	7
2.5	Bewoningsgeschiedenis	7
2.6	Archeologie	8
2.6.1	AMK	8
2.6.2	Archis2	8
2.6.3	IKAW	8
2.6.4	KICH.....	8
2.7	Archeologische verwachting	9
3	Veldonderzoek	10
3.1	Werkwijze.....	10
3.2	Resultaten veldonderzoek	10
3.3	Conclusies veldonderzoek.....	10
4	Evaluatie	12
4.1	Conclusies.....	12
4.2	Advies	12

Bijlage 1: Locatie plangebied

Bijlage 2: Archeologische basiskaart

Bijlage 3: Locatie boringen

Bijlage 4: Boorprofielen

1 Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van de gemeente Tynaarlo heeft Grontmij Nederland B.V. een archeologisch onderzoek uitgevoerd voor de kruising Meerweg-Hoofdweg te Paterswolde. Het onderzoek heeft bestaan uit een korte bureaustudie, het uitvoeren van een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen (IVO-B) en de rapportage hierover. Het onderzoek is uitgevoerd conform de provinciale richtlijnen. Er is een booronderzoek uitgevoerd met aandacht voor geomorfologie, bodemopbouw en de mate van bodemverstoring. Tevens is gelet op de aanwezigheid van eventuele archeologische resten.

De totale oppervlakte van het te onderzoeken terrein bedraagt circa 1200 m². De exacte locatie van het plangebied wordt weergegeven in Bijlage 1. Het maaiveld ter plaatse van het plangebied ligt gemiddeld op 1,4 m +NAP.

De betreffende werkzaamheden zijn conform de richtlijnen van het handboek Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.1) uitgevoerd. Grontmij beschikt over een eigen opgravingsvergunning afgegeven door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE).

1.2 Aanleiding en doel

Onderhavig onderzoek is uitgevoerd in het kader van de geplande aanleg van een rotonde ter plekke van de kruising. De bodemingrepen die gepaard gaan met de geplande realisatie zullen eventueel aanwezige archeologische resten in de bodem verstoren en/of vernietigen. Derhalve dienen de archeologische waarden binnen het plangebied in kaart te worden gebracht.

Allereerst is een bureauonderzoek uitgevoerd, waarbij een specifiek verwachtingsmodel is opgesteld. Op basis van dit verwachtingsmodel is binnen het plangebied een Inventariserend Veldonderzoek door middel van boringen (IVO-B) uitgevoerd, waarbij de archeologische verwachting uit het bureauonderzoek in het veld is getoetst.

Op basis van de resultaten van het onderzoek zal een nader advies worden gegeven met betrekking tot de noodzaak van eventueel archeologisch vervolgonderzoek en, indien dit het geval is, uit welke stappen dit zou moeten bestaan. Dit advies dient te worden voorgelegd aan het bevoegd gezag.

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze

Het doel van het bureauonderzoek is om de bekende en potentiële archeologische waarden van het plangebied in kaart te brengen. Hierbij is gebruik gemaakt van bodemkaarten en van geologische, topografische en historische kaarten, het Archeologisch Informatiesysteem (Archis2) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), de Archeologische Monumentenkaart (AMK), de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) en overige relevante literatuur. Aan de hand van deze gegevens is een specifieke archeologische verwachting opgesteld.

2.2 Geologie

De afzettingen die in het plangebied aan de oppervlakte voorkomen, dateren uit het Pleistoceen (zie Tabel 2.1).

In de voorlaatste ijstijd, het Saalien, was het noordelijke deel van Nederland bedekt met landijs. Aan de onderzijde van het ijspakket werd door de druk van het ijs en door meegebracht materiaal een grondmorene afgezet, die doorgaans wordt aangeduid als keileem. Deze afzettingen worden gerekend tot het Laagpakket van Gieten binnen de Formatie van Drente. Het betreft zandige leem of lemig zand met grind, stenen en blokken. De druk van het ijs heeft gezorgd voor opstuwing van het onderliggende materiaal. Daarbij zijn langgerekte keileemruggen ontstaan. Het plangebied ligt aan de noordkant van de uitloper van een dergelijke keileemrug.

Tabel 2.1 Indeling van het Kwartair

chronostratigrafie		jaren geleden
Kwartair	Holoceen	Subatlanticum 3.000 - heden
		Subboreaal 5.000 - 3.000
		Atlanticum 8.000 - 5.000
		Boreaal 9.000 - 8.000
		Preboreaal 10.000 - 9.000
	Pleistoceen	Laat 130.000 - 10.000
		<i>Weichselien (ijstijd)</i> 120.000 - 10.000
		<i>Eemien</i> 130.000 - 120.000
		Midden 800.000 - 130.000
		<i>Saalien (ijstijd)</i> 200.000 - 130.000
		<i>Elsterien (ijstijd)</i> 400.000 - 315.000
		Vroeg 2.400.000 - 800.000

Tijdens de laatste IJstijd, het Weichselien, bereikte het landijs Nederland niet. Wel was het droog en koud. Er heerste een toendraklimaat. In deze periode wisselden koude en minder koude perioden elkaar af. In koude perioden gedurende het Weichselien trad op grote schaal winderosie op. Op lokale schaal traden verstuiwingen op die het oppervlak bedekt hebben met een laag zand, die doorgaans aangeduid wordt als dekzand. Deze afzettingen worden gerekend tot het Laagpakket van Wierden binnen de Formatie van Bostel.

2.3 Geomorfologie

De Geomorfologische kaart¹ geeft de mate van reliëf en de vormen aan die in het landschap te onderscheiden zijn. Het plangebied ligt op een grondmorene, al dan niet met welvingen, bedekt met dekzand (eenheid 3L2).

2.4 Bodem

De bodems in het plangebied worden op de Bodemkaart² getypeerd als laarpodzolgronden, bestaande uit leemarm en zwak lemig fijn zand (eenheid cHn21). Deze bodems hebben een matig dikke, humeuze bovengrond en vaak keizand in de ondergrond. De bovengrond is ontstaan door bemesting met potstalmest, waarbij de oorspronkelijke bovengrond grotendeels vermengd is geraakt met het mestdek.

2.5 Bewoningsgeschiedenis

Het plangebied ligt langs de zuidwestkant van het Paterswoldsemeer. Het meer is ontstaan door verveningen in de 16^e en 17^e eeuw en heeft vooral een recreatieve functie. Het plangebied is in historische periodes niet bewoond geweest. Het gebied behoort tot het dorp Paterswolde, een boerengehucht dat in de Late Middeleeuwen is gesticht. Noordwijk/Postwijk is van oorsprong een schippersbuurtje ten noorden van Paterswolde, aan het einde van de Schipsloot vanuit Haren.³

Tabel 2.2 Overzicht van archeologische perioden⁴

Periode	Tijd	
Laat-Paleolithicum (Oude Steentijd)		tot 9.000 v.Chr.
Mesolithicum (Midden Steentijd)	9.000 v.Chr.	- 4.900 v.Chr.
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5.325 v.Chr.	- 1.900 v.Chr.
Bronstijd	1.900 v.Chr.	- 800 v.Chr.
IJzertijd	800 v.Chr.	- 12 v.Chr.
Romeinse Tijd	12 v.Chr.	- 450 n.Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	- 1.050 n.Chr.
Late Middeleeuwen	1.050	- 1.500 n.Chr.
Nieuwe Tijd	1.500	- heden

Op historische kaarten is te zien dat het plangebied in de 19^e eeuw anders was ingericht dan heden ten dage het geval is. Het noordelijk deel van het plangebied was bebost, het zuidelijk deel van het plangebied was ingericht als een tuin-achtig perceel. Overige kleine perceeltjes waren in gebruik als hooiland of er groeide hakhout.⁵ De inrichting van het plangebied had waarschijnlijk te maken met de aanwezigheid van villa Noordwijk, aan de overkant van de Boerdijk (zie ook afb. 2.1).⁶

¹ Alterra, geraadpleegd via Archis2

² Stiboka, 1973. *Bodemkaart van Nederland 1:50.000*, blad 7 West Groningen. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.

³ www.encyclopediedrenthe.nl

⁴ Voor de dateringen is gebruik gemaakt van:

Lanting, J.N. & J. van der Plicht, 1996. De C14-chronologie van de Nederlandse Pre- en Protohistorie, I: Laat-Paleolithicum. In: *Palaeohistoria* 37/38 (1995-1996), pp. 71-125.

Lanting, J.N. & J. van der Plicht, 2000. De C14-chronologie van de Nederlandse Pre- en Protohistorie, II: Mesolithicum. In: *Palaeohistoria* 39/40 (1997-1998), pp. 99-164.

Lanting, J.N. & J. van der Plicht, 2002. De C14-chronologie van de Nederlandse Pre- en Protohistorie, III: Neolithicum. In: *Palaeohistoria* 41/42 (1999-2000), pp. 99-164.

⁵ www.watwaswaar.nl

⁶ Versfelt, H.J., M. Schroor, 2001. *De Franse kaarten van Drenthe en de noordelijke kust; 1811-1813*. Heveskes Uitgevers, Groningen. Blad 6

Afbeelding 2.1. Paterswolde op de historische kaart van 1811-1813. Het plangebied is omcirkeld, daaronder staat de naam Noordwijk (Bron: Versfelt en Schroor 2001)

2.6 Archeologie

2.6.1 AMK

De Archeologische Monumentenkaart (AMK) bevat een overzicht van belangrijke archeologische terreinen in Nederland. De terreinen zijn beoordeeld op verschillende criteria (kwaliteit, zeldzaamheid, representativiteit, ensemblewaarde en beleevingswaarde). Op grond daarvan zijn de terreinen ingedeeld in categorieën met archeologische waarde, hoge archeologische waarde en zeer hoge archeologische waarde (o.a. de beschermde monumenten). De AMK is in samenwerking met de betreffende provincie en gemeentelijk archeologen ontwikkeld.

In het plangebied en de directe omgeving van het plangebied zijn geen AMK-terreinen geregistreerd. Circa 500 meter ten zuidwesten van het plangebied ligt het terrein van de oorspronkelijke middeleeuwse havezate Paterswolde.

2.6.2 Archis2

In Archis2 van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) staan alle bekende archeologische waarnemingen geregistreerd. In het plangebied en in de nabije omgeving van het plangebied zijn geen waarnemingen geregistreerd.

2.6.3 IKAW

De IKAW geeft voor heel Nederland de trefkans aan op de aanwezigheid van archeologische resten. Die trefkans is aangegeven in vier categorieën: een hoge, middelhoge, lage en zeer lage trefkans. De kaart is voornamelijk gebaseerd op de bodemkaart. Volgens de IKAW heeft het plangebied een lage trefkans op het aantreffen van archeologische resten.

2.6.4 KICH

Kennisinfrastructuur Cultuurhistorie heeft alle bekende archeologische en bouwkundige monumenten en historisch-geografische informatie samengebracht in een digitale kaart. Via deze kaart zijn cultuurhistorische waarden eenvoudig per gebied te bekijken. Het raadplegen van KICH heeft voor het plangebied geen aanvullende informatie opgeleverd met betrekking tot archeologie. Wel wordt aangegeven dat de lineaire structuur van de bebouwing typisch is voor jonge zandontginningen en daarmee een hoge cultuurhistorische waarde heeft.

2.7 Archeologische verwachting

Het plangebied ligt in het noorden van het dorp Paterswolde, nabij het Paterswoldsemeer, op de uitloper van een keileemrug. Waarschijnlijk heeft het terrein ooit behoord bij het schippersbuurtje/villaterrein van Noordwijk. Het gebied is in historische periodes nooit bebouwd of bewoond geweest.

Vanwege de aanwezigheid van een oud bouwlanddek van potstalmest, is het mogelijk dat er resten van oudere bewoning, vanaf het Laat-Paleolithicum tot en met de Middeleeuwen, intact aanwezig kunnen zijn. Van dergelijke landschappen is bekend dat oude resten goed bewaard blijven. Het afdekkende pakket is hier echter slechts 30 tot 50 cm dik, waardoor er ook een risico bestaat dat door verploeging de bodem verstoord is. Ook heeft er volgens historische kaarten in een deel van het plangebied bos gestaan, dat de bodem mogelijk verstoord heeft. Derhalve is de archeologische verwachting voor het plangebied middelhoog.

3 Veldonderzoek

3.1 Werkwijze

Het veldwerk voor het inventariserende veldonderzoek is verricht op 24 juni 2010 door een archeoloog en een veldbodemkundig karteerder. Hierbij zijn 6 handmatige grondboringen verricht met behulp van een Edelmanboor met een diameter van 10 cm. De boringen zijn uitgevoerd tot 0,3 m in de C-horizont en tot een maximale diepte van 1,90 m beneden maaiveld. Het onderzoek is uitgevoerd in combinatie met milieukundig onderzoek. Boring 5 is tot 3,25 m beneden maaiveld doorgezet, ten behoeve van een peilbuis.

De opgeboorde grond is onderzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals verbrand of bewerkt vuursteen, houtskool, verbrand bot, aardewerk. Verder is gekeken naar bodemverkleuringen die zouden kunnen wijzen op mogelijke vegetatie- en/of cultuurlagen. Relevante lagen zijn gezeefd op een 4 mm zeef. De boorprofielen zijn beschreven conform NEN5104 en de STIBOKA legenda. De boorpunten zijn ingemeten met behulp van DGPS en de hoogte van het maaiveld ter plaatse van de boringen is bepaald ten opzichte van NAP.

3.2 Resultaten veldonderzoek

De locaties van de boringen worden weergegeven in Bijlage 3. De boorprofielen zijn opgenomen in Bijlage 4.

De bodemopbouw in het plangebied is in elke boring ongeveer gelijk. De bovenste 0,50 tot 0,55 m bestaat uit een matig humeuze bouwvoor, van zeer fijn, zwak lemig zand. Hierin komen puin-sporen voor en in boring 5 zijn steenkoolresten aangetroffen.

Vervolgens komt in boring 1, 4 en 6 een sterk lemige, zeer humeuze tot humusrijke laag voor, met veen-, wortel-, hout-, en plantenresten. De dikte van de laag varieert van 0,25 m in boring 6, tot 0,70 m in boring 1. Deze laag wordt geïnterpreteerd als een verstoorde veenlaag en komt in boringen 3 en 5 voor op een diepte van respectievelijk 0,95-1,35 m –mv en 0,70-1,25 m –mv. In boring 3 zijn in deze laag puinbrokken aangetroffen.

De laag boven de verstoorde veenlaag was in boring 3 vergraven. In boring 5 was de laag boven de verstoorde veenlaag sterk verstoord met onder meer sintels en kolen. In boring 2 is komt eveneens een sterk humeuze laag voor onder de bouwvoor, maar deze bestaat uit zwak lemig zand.

Het "schone", onverstoorde zand (de C-horizont) komt voor op een gemiddelde diepte van 1,15 m beneden maaiveld, variërend van 0,75 m in boring 2 tot 1,35 m in boring 1. In boring 6 is de C-horizont van 0,80 m – 1,15m –mv verstoord. Onder de verstoorde veenlaag komt in boring 1 nog een 0,10 m dikke, sterk lemige, matig humeuze overgangslaag naar de C-horizont voor.

In boring 6 is op een diepte van 0,60 m –mv een aantal fragmenten aardewerk aangetroffen. Het betreft subrecent roodbakkend aardewerk met loodglazuur. Het aardewerk is te fragmentarisch om iets te kunnen zeggen over de vorm of ouderdom.

3.3 Conclusies veldonderzoek

De bodems in het plangebied waren verstoord tot de C-horizont. Daarboven is een verstoorde veenlaag aangetroffen. Eventuele sporen die in de ondergrond van het plangebied aanwezig zijn, zijn verstoord. De aanwezigheid van veenresten en de afwezigheid van indicatoren voor

podzolvorming⁷ wijzen er daarnaast op dat het gebied waarschijnlijk te nat is geweest voor (permanente) bewoning in prehistorische periodes. De vondst van enkele aardewerkfragmenten in boring 6 kunnen wijzen op subrecente bewoning in de nabijheid van het plangebied, wat niet verwonderlijk is gezien de ligging van het plangebied binnen de bebouwde kom van Paterswolde, alsmede de ligging van een voormalige villa uit de Nieuwe Tijd aan de overkant van de weg.

⁷ Een intacte podzolbodem bestaat van boven naar beneden uit een A-horizont (strooiselaag/humushoudende bovengrond; doorgaans niet meer herkenbaar of aanwezig), een E-horizont (uitspoelingslaag), een B-horizont (inspoelingslaag) en/of een BC-horizont (overgangslaag) en een C-horizont (het moedermateriaal). Podzolering ontstaat in relatief hoge en droge zandgronden. Dit waren in de Steentijd bij uitstek de locaties voor nederzettingen.

4 Evaluatie

4.1 Conclusies

In opdracht van de gemeente Tynaarlo heeft Grontmij een archeologisch onderzoek uitgevoerd voor de kruising Meerweg-Hoofdweg te Paterswolde. Het onderzoek heeft bestaan uit een beknopt bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek.

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat het plangebied ligt op de uitloper van een keileemrug en in de Nieuwe Tijd mogelijk heeft behoord tot de landerijen van villa Noordwijk. Er kunnen archeologische resten verwacht worden die dateren vanaf de Steentijd.

Uit het veldonderzoek is gebleken dat de bodem in het plangebied bestaat uit zand en verstoord veen op dekzand. Er zijn tijdens het veld onderzoek archeologische indicatoren waargenomen in de vorm van subrecent aardewerk, dat waarschijnlijk uit de omgeving van het plangebied afkomstig is.

4.2 Advies

Op basis van de resultaten van het inventariserend veldonderzoek wordt voor het plangebied geen vervolgonderzoek aanbevolen. De voorgenomen bodemingrepen kunnen zonder archeologisch voorbehoud worden uitgevoerd.

Het onderzoek is overeenkomstig de provinciale richtlijnen gebaseerd op een steekproef. Indien tijdens de uitvoering van graafwerkzaamheden alsnog archeologische resten worden aangetroffen, dient direct contact opgenomen te worden met de bevoegde overheid.

Wanneer bij de uitvoering onverhoopt grondsporen en/of vondsten worden aangetroffen, dient hiervan direct melding gemaakt te worden bij de provinciaal archeoloog, dr. W.A.B. van der Sanden, Drents Plateau, Stationsstraat 11, 9401 KV Assen (tel. 0592-305932, mobiel 06-22662601, e-mail w.sanden@drentsplateau.nl).

Er wordt geadviseerd met betrekking tot de resultaten van het onderzoek en deze aanbeveling contact op te nemen met het bevoegd gezag.

Bijlage 1

Locatie plangebied

Archeologisch onderzoek rotonde Meerweg Paterswolde

Opdrachtgever

Gemeente Tynaarlo

Onderdeel

Locatie plangebied

Noord Postbus 29, 9400 AA Assen, T +31 592 33 88 99, F +31 592 33 06 67

bron: Topografische Dienst Nederland, 2009

planning connecting
respecting
the future

Bijlage 2

Archeologische basiskaart

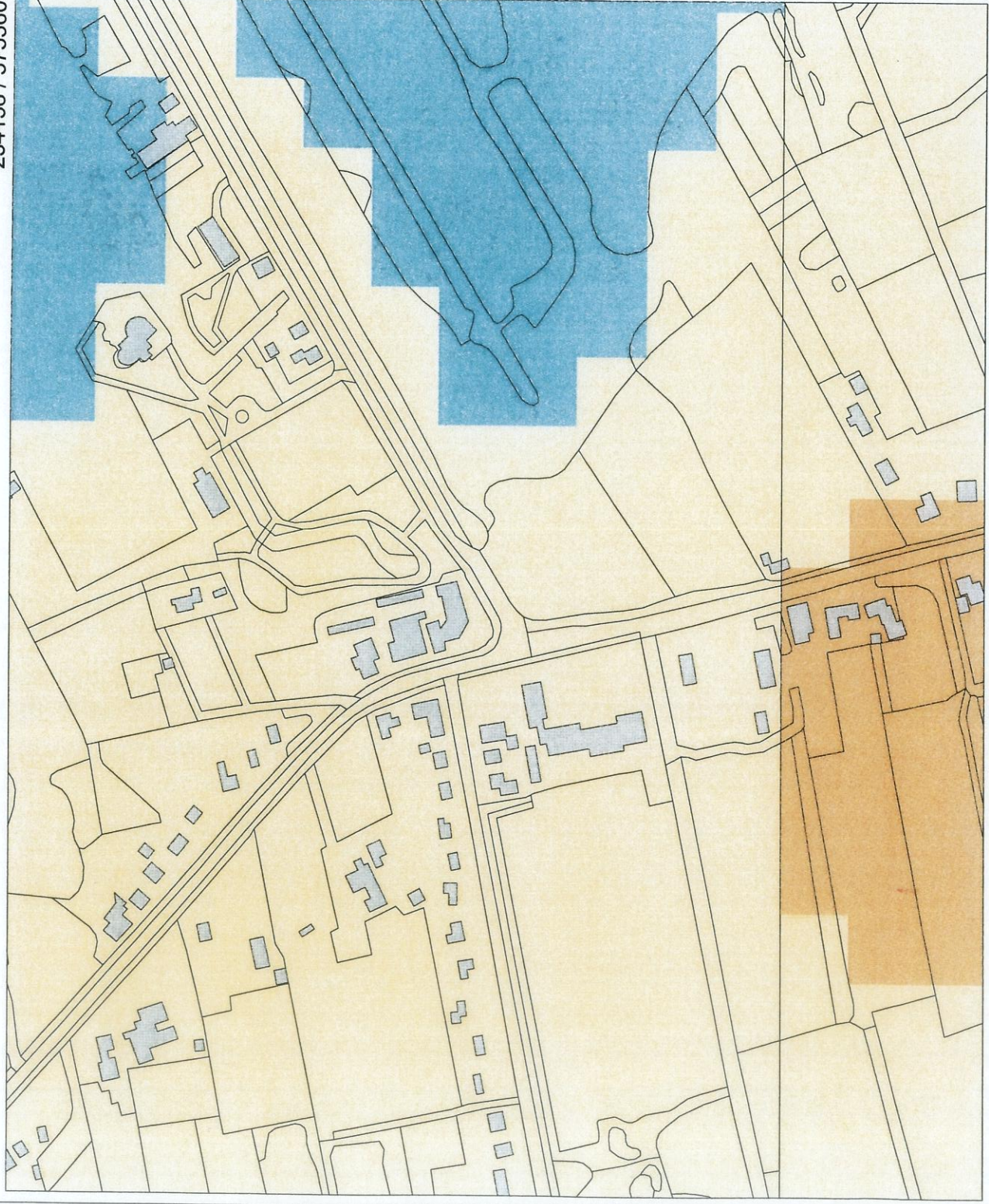
Rotonde Meerweg Paterswolde

ABK

234158 / 575560

L. Soetens

20-05-2010

Legenda

ONDERZOEKSMELDINGEN

HUIZEN

TOP10 ((c)TDN)

WAARNEMINGEN

MONUMENTEN

archeologische waarde

hoge archeologische waarde

zeer hoge archeologische waarde

zeer hoge arch waarde, beschermd

IKAW

zeer lage trefkans

lage trefkans

middel hoge trefkans

hoge trefkans

lage trefkans (water)

middel hoge trefkans (water)

hoge trefkans (water)

water

niet gekarteerd

PLAATSNAMEN

PROVINCIES

0 100 m

Archis2

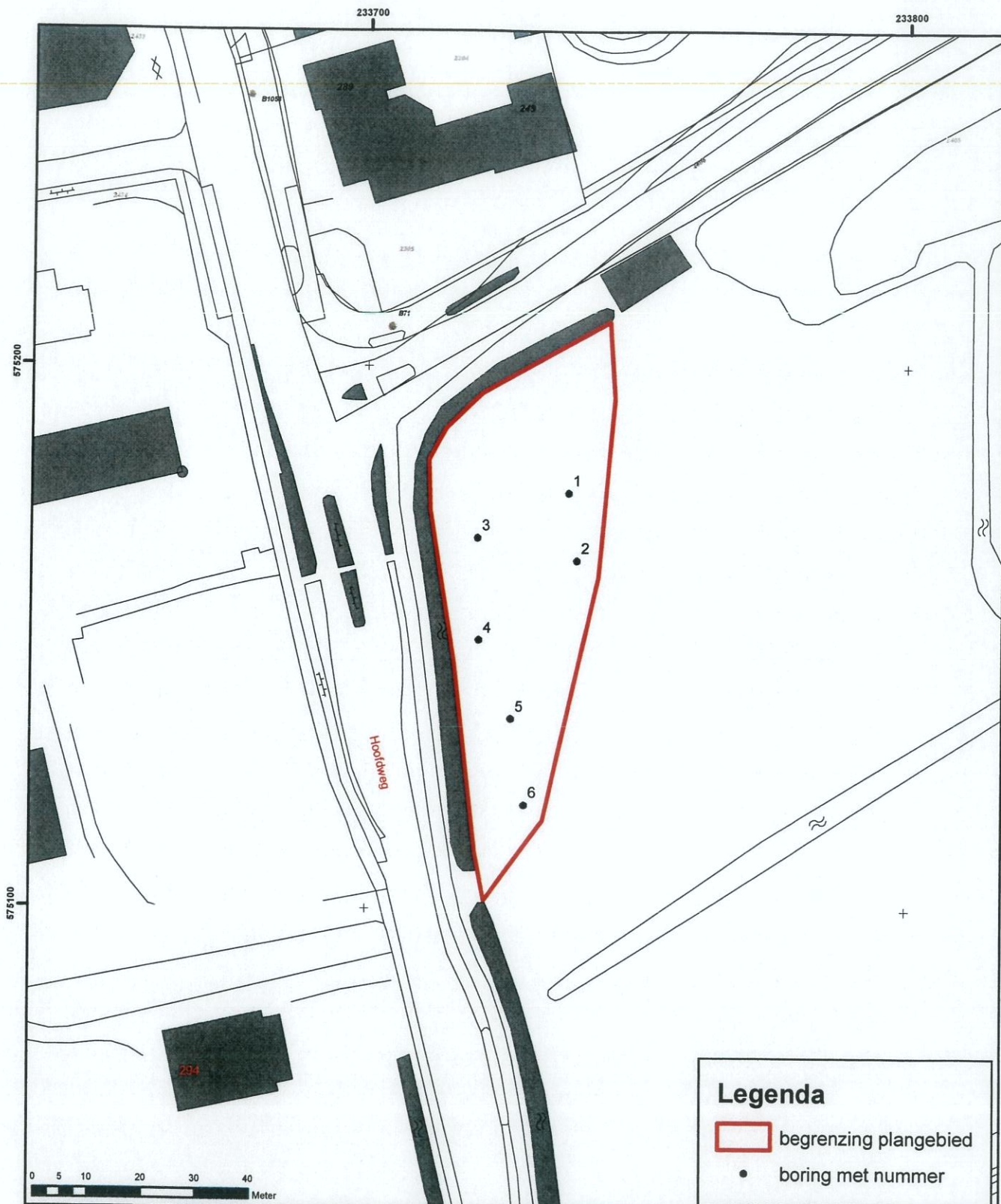

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

233295 / 574854

Bijlage 3

Locatie boringen

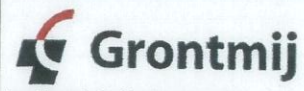
Projectnummer	Datum	Bijlage	Formaat	GAR-nummer	CIS-code	Geleend	Controle	Akkoord	Schaal
DR 296570	05-07-10	3	A4	933	41456	MO	HB	JJH	1:1.000

Archeologisch onderzoek rotonde Meerweg Paterswolde

Opdrachtgever
Gemeente Tynaarlo

Onderdeel
 Locatie boringen

Noord Postbus 29, 9400 AA Assen, T +31 592 33 88 99, F +31 592 33 06 67

bron: Topografische Dienst Nederland, 2009

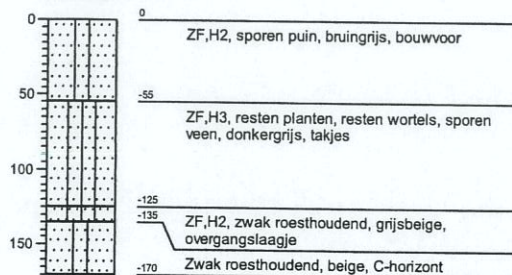
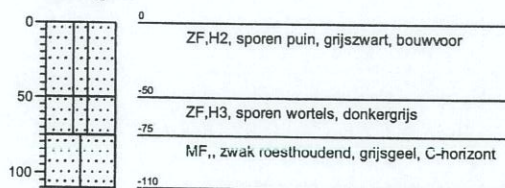
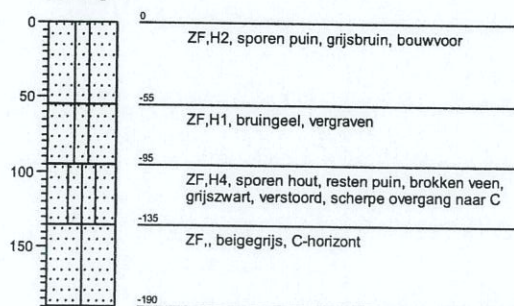
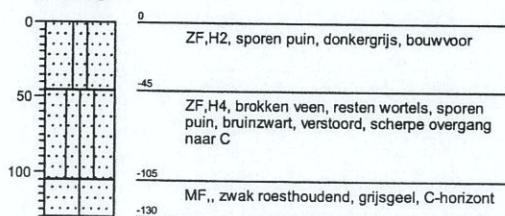
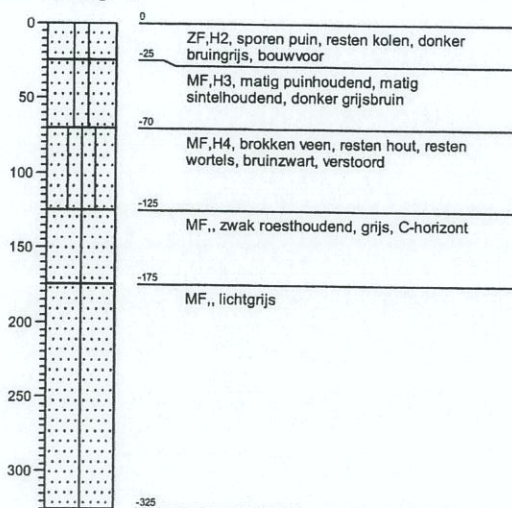
planning connecting
 respecting
 the future

Bijlage 4

Boorprofielen

Projectnummer: 296570
 Projectnaam: rotonde meerweg paterswolde

Boring: 1

Boring: 2

Boring: 3

Boring: 4

Boring: 5

Boring: 6
